

Pampagrassen

Ruud Beringen (FLORON), Johan van Valkenburg (NVA Wageningen, Nationaal Referentiecentrum Fyto) & Leni Duistermaat (Naturalis Biodiversity Center, sectie Botanie)

In augustus 2019 is er aan de EU-Unielijst met verboden uitheemse soorten ook een 'pampagras' toegevoegd; en wel hoog pampagras. In Europa wordt vooral pampagras, vanwege de decoratieve witte pluimen, veel als sierplant aangeplant. Beide soorten zijn nauw verwant en kunnen makkelijk met elkaar worden verward. Hoog pampagras is voor zover bekend alleen recent in het Verenigd Koninkrijk als sierplant geteeld. Gezien de grote gelijkheid tussen pampagrassen en de verwarrende naamgeving is het niet uitgesloten dat er meer soorten in de handel zijn en kunnen verwilderen.

Herkomst

Zowel hoog pampagras (*Cortaderia jubata*) als pampagras (*Cortaderia selloana*) zijn afkomstig uit Zuid Amerika. Pampagras is afkomstig uit de gematigde klimaatzones van Chili, Argentinië, Brazilië en Uruguay waar het voorkomt tot op hoogten van 1.900 meter boven zeeniveau. Het oorspronkelijk verspreidingsgebied van hoog pampagras ligt dicht bij de evenaar en omvat de alpine- tot subalpine zone (2.800-3.400 meter boven zeeniveau) van het Andesgebergte in Noord-Argentinië, Ecuador, Bolivia en Peru.

Verspreiding en invasiviteit

Hoog pampagras en pampagras zijn vanwege hun decoratieve waarde geïntroduceerd in Noord-Amerika, Zuid-Afrika, Australië en Nieuw-Zeeland. In deze landen zijn beide soorten nu beruchte invasieve exoten. De planten kunnen zich met hun lichte zaden over grote afstanden verspreiden en éénmaal gevestigd, verdringen ze de oorspronkelijke vegetatie. De grote hoeveelheden geproduceerd dood organisch materiaal verhoogt de brandgevoeligheid van de vegetaties waarin ze groeien.

Hoog pampagras (*Cortaderia jubata*) in Nieuw-Zeeland (habitus).
(Foto: Johan van Valkenburg)

Pampagras (*Cortaderia selloana*) in Portugal (habitus).
(Foto: Johan van Valkenburg)

Hoog pampagras (links): zowel boven- als onderzijde van de bladschijf is groen; pampagras (rechts): bladschijf blauwgroen aan de bovenzijde en groen aan de onderzijde. (Foto's: Johan van Valkenburg)

In Europa zijn beide soorten in het verleden eveneens diverse malen als sierplant geïntroduceerd. Uiteindelijk bleek het klimaat in West-Europa minder geschikt voor hoog pampagras. Pampagras wordt echter in heel Europa als sierplant aangeplant. In Italië, Portugal en Spanje heeft deze plant zich ontpopt als een invasieve soort. Hoog pampagras heeft binnen Europa nog een zeer beperkte verspreiding. Om te voorkomen dat deze soort zich in meer landen binnen de EU vestigt, is ze op de Unielijst geplaatst. Vooral in de zuidelijke lidstaten zou ook hoog pampagras zich kunnen ontpoppen tot een probleemsoort.

Herkenning en verschillen

Pampagrassen zijn metershoge, polvormende grassen, die bloeien met opvallende witte pluimen. De bladrand is messcherp en de bladen staan aan de basis van de stengel. Pampagras en hoog pampagras lijken veel op elkaar. In tegenstelling tot wat de naam doet verwachten, is hoog pampagras minder hoog dan pampagras. Een belangrijk verschil tussen beide soorten is dat hoog pampagras altijd alleen functioneel vrouwelijke bloeiwijzen heeft en een apomict is. De zaden ontstaan door ongeslachtelijke voortplanting en de nakomelingen zijn een kloon (genetisch identiek) van de moederplant. Bij pampagras hebben de planten ofwel vrouwelijke bloeiwijzen of tweeslachtige bloeiwijzen (gynodioecie). Omdat er in de tweeslachtige bloeiwijzen erg weinig zaden worden gevormd, zijn ze te beschouwen als functioneel mannelijke bloeiwijzen die alleen als pollendonor fungeren. De plant is dus eigenlijk tweehuizig. Zaadvorming bij pampagras kan alleen optreden als planten van beide “geslachten” elkaar kunnen bestuiven.

De bloeiwijze van hoog pampagras heeft flexibele secundaire vertakkingen waardoor hij “wappert” in de wind. Dit geldt ook voor de tweeslachtige (functioneel mannelijke) bloeiwijzen van pampagras, maar de vrouwelijke bloeiwijze mist deze flexibiliteit en ziet er meer uit als een “plumeau”. Deze “plumeau” handhaaft zich in de winter, terwijl de tweeslachtige bloeiwijze ‘s winters al gauw uit elkaar valt. Vanwege dit meer gevulde uiterlijk, was de selectie in de handel aanvankelijk vooral gericht op de vrouwelijke planten. Aanvankelijk zijn de bloeiwijzen van hoog pampagras roze tot paars van kleur, later in het seizoen worden ze vaal bruin. De bloeiwijzen van pampagras zijn wit tot geel van kleur, maar tegenwoordig zijn er ook cultivars met paars gekleurde bloeiwijzen. De tweeslachtige bloeiwijzen van pampagras zijn vaak iets paars tot roze aangelopen.

Omdat beide soorten meerdere keren in verschillende gebieden geïntroduceerd zijn en ook meerdere keren vanuit het oorspronkelijke gebied geïntroduceerd zijn, kunnen “makkelijke” kenmerken die in de ene lokale flora wel werken, elders niet gebruikt worden om de soorten te onderscheiden. Een kenmerk dat in Nieuw-Zeeland prima werkt is dat hoog pampagras daar bladeren heeft die zowel aan boven- als onderzijde groen zijn, terwijl de bladeren van pampagras blauwgroen aan de bovenzijde zijn en groen aan de onderzijde.

De bladeren van hoog pampagras knikken eerder dan de meer flexibele bladeren van pampagras. Daardoor lijken de bloeiwijzen van hoog pampagras meer gescheiden van de bladmassa dan die van pampagras. De bladeren van hoog pampagras zijn minder ingerold en lijken daardoor breder dan die van pampagras die meer ingerold zijn. De bladscheden en stengels van volwassen planten van hoog pampagras zijn meestal dicht behaard; die van pampagras kaal of spaarzaam behaard.

Pampagras in Nederland

In Nederland wordt verwildering van pampagras vanaf 2008 gesignaleerd. Verwilderingen zijn nu waargenomen in 41 kilometerhokken. In België treedt verwildering al vanaf 2004 op en vanaf 2011 is daar sprake van toenemende verwildering. De soort vestigt zich in beide landen in bermen, op braakliggende terreinen, in stedelijke gebieden en in duingebieden. In Nederland zijn ook verwilderingen op vochtige standplaatsen als slootkanten en in de Maasuitwaarden geconstateerd. Het is niet altijd duidelijk af het spontane vestigingen uit zaad betreft of dat het om vegetatieve verspreiding gaat, maar waarnemingen van jonge exemplaren op braakliggende terreinen duiden er op dat vestiging uit zaden waarschijnlijk is. In het Verenigd Koninkrijk komt verspreiding met zaden veelvuldig voor. De opmerkelijke toename in zaailingen wordt hier geweten aan het feit dat er aanvankelijk alleen vrouwelijke cultivars werden aangeplant. Na 2000 kwamen er echter steeds meer tweeslachtige (functioneel mannelijke) cultivars op de markt, waardoor de vrouwelijke cultivars werden bestoven en zaden gingen produceren. Waarschijnlijk is de geconstateerde toename van verwildering in Nederland en België ook te wijten aan het op de markt komen van stuifmeel producerende cultivars.

Nieuw-Zeelandse look-alike's

Behalve beide Zuid-Amerikaanse pampagrassen zijn er één of mogelijk meer uit Nieuw-Zeeland afkomstige "Cortaderia's" in Nederland in de handel. De uit Nieuw-Zeeland afkomstige "Cortaderia's" worden tegenwoordig ondergebracht in het genus *Austroderia*. *Austroderia richardii* wordt in het uiterste westen van Engeland en in Schotland vanwege de vroege bloei (juni-juli) meer in tuinen aangeplant dan pampagras. Pampagras bloeit veel later (augustus –november) en in deze kuststreken heeft de bloeiwijze dan veel te lijden van het winderige najaarsweer, waardoor de plant er minder fraai uitziet. In Engeland is geconstateerd dat *Austroderia richardii* zich spontaan uitzaait. De plant vertoont net als pampagras gynodioecie, maar met dit verschil dat de tweeslachtige planten zelfbestuivers zijn; één tweeslachtige plant is dus al in staat zich met zaden te vermeerderen. *Austroderia richardii* is in Nederland in de handel onder de naam *Cortaderia selloana* "toe toe". *Austroderia richardii* onderscheidt zich van pampagras, behalve door de vroegere bloei, door de geringere afmetingen (bladschijf < 1,2 meter lang), de middennerf van de bladschede die doorloopt in de bladschede (loopt niet door bij *C. selloana* en *C. jubata*) en een bladschijf

met op dwarse doorsnede enkele dikke vaatbundels afgewisseld met meerdere dunnere vaatbundels. Bij pampagras zijn alle vaatbundels even groot.

Pampagrassen melden

Om de verdere verspreiding van pampagrassen in Nederland te volgen is het belangrijk om waarnemingen van spontane vestigingen van deze grassen door te geven. Mogelijk verwilderen er meer soorten dan alleen pampagras. Noteer bij waarnemingen ook gegevens over de standplaats en of de planten zaden hebben gevormd. Mocht je twijfelen over je determinatie, stuur dan gedroogd materiaal van de planten op naar:

Naturalis Biodiversity Center – sectie Botanie, t.a.v. L. Duistermaat, Postbus 9517, 2300 RA Leiden

Austroderia richardii in Nieuw-Zeeland.

(Foto: Johan van Valkenburg)